МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою університету

протокол № 8

від 23 лютого 2018 року

Голова Вченої ради

_____ А.П. Загнітко

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ

зі спеціальності 032 – «Історія і археологія»

Вінниця – 2018

Програма вступного іспиту зі спеціальності 032 – «Історія і археологія» / за ред. Р.О. Литвиненка. – Вінниця: Вид-во Донецьк. ун-ту, 2018. – 30 с.

Вступний іспит зі спеціальності 032 – «Історія і археологія» є основною формою вступних випробувань до аспірантури (з відривом від виробництва та без відриву від виробництва).

Укладачі:

Литвиненко Р.О. – д-р істор. наук, проф., завідувач кафедри всесвітньої історії
Бут О.М. – д-р істор. наук, проф., завідувач кафедри історії України
Темірова Н.Р. – д-р істор. наук, проф., завідувач кафедри спеціальних галузей історичної науки

ЗМІСТ

ВСТУП 4

1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І НАВИЧОК НА ВСТУПНОМУ ІСПИТІ 5

2. ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА ВСТУПНИЙ ІСПИТ 6

3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ВСТУПНОГО ІСПИТУ 26

4. ЛІТЕРАТУРА 29

ВСТУП

Програма вступного іспиту зі спеціальності 032 – Історія і археологія розрахована на претендентів, що мають освітньо-кваліфікаційний рівень магістра історії. Вона включає основні теми з нормативних (базових) дисциплін, які викладаються студентам-історикам класичних університетів за курсами всесвітньої та вітчизняної історій, а також низки спеціальних галузей історичної науки. З огляду на величезний об'єм інформації, що охоплюють ці дисципліни, до програми включено лише ключові, найбільш значущі та актуальні теми, рівень володіння якими має засвідчити ступінь підготовки та кваліфікації конкурсанта.

Програму забезпечено списком навчальної та додаткової літератури, кількість якої є цілком достатньою для належної підготовки до іспиту.

Згідно тематики Програми визначався перелік питань до білетів вступного іспиту.

Іспит зі спеціальності має усну форму проведення.

Вимоги до реферату: українська мова, друкований (14-й шрифт, через 1,5 інтервали), обсяг – 24-26 стор., 1 стор. – титульний лист, друга сторінка – зміст, остання – список літератури. Наукова доповідь (реферат) повинен відповідати обраній науковій спеціальності.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І НАВИЧОК НА ВСТУПНОМУ ІСПИТІ

Білет включає 3 теоретичні питання з різних напрямів історичної науки.

Критерії оцінювання:

- **"відмінно"** – досконале знання теоретичних і практичних аспектів курсу з обраної спеціальності;
- **"добре"** – ґрунтовне знання основних питань курсу з обраної спеціальності;
- **"задовільно"** – знання ключових питань з обраної спеціальності;
- **"незадовільно"** – незнання ключових питань з обраної спеціальності, невміння підкріплювати теоретичні викладки прикладами з практики.

Для отримання оцінки «відмінно» відповідь має включати

- обґрунтування актуальності проблеми;
- логічність викладення матеріалу;
- обґрунтованість власної думки ;
- знання понятійного матеріалу;
- наявність фактичних даних та посилань на зарубіжний досвід;
- наявність висновків.

Максимальна оцінка виставляється за умов, що здобувач у повному обсязі, структуровано, чітко і логічно викладає матеріал, системно обґрунтовує власну точку зору з тих чи інших дискусійних питань, є ознайомленим із рекомендованою літературою, демонструє творчий підхід.

Кількість оціночних балів ***знижується на 20%*** у разі, якщо здобувач знає матеріал, системно його викладає, але припускається незначних неточностей у фактах, тлумаченні історичних процесів і явищ, при цьому здобувач повинен володіти необхідними уміннями та навичками для логічного аналізу.

Кількість балів ***знижується на 50%*** за умов знання здобувачем лише основного програмного матеріалу, припускання ним неточностей, недостатньо чітких формулювань, непослідовності у відповідях.

Кількість балів ***зменшується на 80%,*** якщо здобувач не знає переважної частини програмного матеріалу, припускається принципових помилок в аргументації, тлумаченні фактів і явищ, не володіє базовими вміннями й навичками, не в змозі відповісти на контрольні запитання.

ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА ВСТУПНИЙ ІСПИТ

РОЗДІЛ І. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 1. Стародавня історія України

Первісне суспільство та перші державні утворення на території України. Давні слов'яни: походження і розселення. Анти. Союзи племен.

Розселення східних слов'ян. «Повість временних літ». Об'єднання навколо Києва. Вбивство Аскольда. Князь Олег в Києві, об'єднання Києва і Новгорода. Перші князі Київської Русі. Піднесення, занепад, феодальна роздробленість Київської русі.

Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах. Формування давньоруської народності. Татаро-монгольська навала.

Галицько-Волинська держава і історичне значення. Культура Стародавньої Русі. Значення прийняття християнства. Знаменні пам'ятки культури Київської Русі.

Україна під Литвою та Польщею. Люблінська та Берестейська унії та їх наслідки для українського народу. Формування українського народу та козацтва. Запорізька Січ: устрій та адміністративно-політична організація. П. Сагайдачний в українській історії. Козацько-селянські повстання 30-х рр. XVII ст. Розвиток освіти та початок книгодрукування. Петро Могила. Києво-Могилянська академія.

Тема 2. Козацька держава

Визвольна боротьба українського народу під проводом гетьмана Б. Хмельницького, перероставання її в національно-визвольну революцію середини XVII ст. Україно-козацька держава: устрій, внутрішня та зовнішня політика. Березневі статті. Роль Б. Хмельницького як полководця, дипломата, державного діяча.

Громадянська війна та поділ України. Руїна. Гетьман Петро Дорошенко в історії українського народу.

Наслідки національно-визвольної революції українського народу XVII ст. Ліквідація української державності у XVIII ст. Правління гетьмана Івана Мазепи. Ліквідація української автономії. Антифеодальна боротьба.

Тема 3. Україна модерної доби

Поділи Речі Посполитої. Українські землі в складі двох імперій. Україна в період капіталістичних трансформацій у царській Росії: скасування кріпацтва й інші буржуазно-ліберальні реформи, особливості їх проведення в Україні.

Національно-визвольних рух. Народництво.

Початок національно-культурного відродження. «Енеїда» І. Котляревського. Г. Квітка-Основ'яненко, М. Гоголь. Перші університети та спеціалізовані навчальні заклади. І. Мечников- Нобелівський лауреат. Зрушення в розвитку гуманітарних наук: Д. Бантиш-Каменський, М. Костомаров, В.

Антонович. «Кирило-Мефодіївське товариство» - перша нелегальна революційна організація. Видатний син українського народу Т.Г. Шевченко: його роль у формуванні національної самосвідомості , духовних засад визвольного руху, української культури.

Соціально-економічне і політичне становище України на межі XIX-XX ст. Перші монополії. Наростання революційної кризи. Події І російської революції в Україні. Столипінська аграрна реформа та її особливості в Україні. Україна в Першій світовій війні.

Друга російська революція і Україна. Центральна Рада та її діяльність. Михайло Грушевський. Режим гетьмана П. Скоропадського та його місце в українській історії. Правління Директорії. В. Винниченко та С. Петлюра.

Проголошення радянської влади в Україні та стосунки з радянською Росією та Центральною Радою. Остаточна перемога більшовиків в Українській національно-демократичній революції в 1917-1920 рр.

Тема 4. Україна в умовах тоталітарного режиму в постмодерну добу

Входження України в СРСР. Особливості соціально-економічного розвитку, політичного життя та культури в міжвоєнну добу: НЕП, директивне планування народного господарства, український «Ренесанс», голодомор, масові політичні репресії.

Підсумки радянської індустріалізації та колективізації сільського господарства в УРСР. Радянізація української культури.

Українські землі напередодні Другої світової війни. Карпатська Русь – перший супротив українців нацистської агресії.

Радянський Союз за створення системи колективної безпеки в Європі та заключення пакту «Молотова-Ріббентропа». Приєднання західноукраїнських земель до Радянського Союзу. Напад Німеччини на СРСР. Роль Червоної Армії й Руху Опору в перемозі й визволення України. Результати розгрому нацизму та націонал-соціалізму.

Відбудова народного господарства радянської України в умовах наступу сталінщини. Соціально-політичне життя та розвиток культури в повоєнні роки.

Смерть Й. Сталіна: початок лібералізації режиму, початок «хрущовської» відлиги». Економічні реформи.

Україна в період науково-технічної революції в СРСР. Спроба реформування управління економікою. Успіхи УРСР у восьмій п'ятирічці.

Наростання кризових явищ в соціально-економічному розвитку, політичному житті.

Україна в умовах спроби економічного прискорення та політичної перебудови в СРСР. Активізація націонал руху 80-х – початку 90-х рр. XX ст. Народний рух за перебудову. Державний заколот у Москві 19-21 серпня 1991 р.

Тема 5. Проголошення державної незалежності України

І Президент України Л. Кравчук. Україна в СНГ. Формування політичної системи, прийняття Конституції України.

Використання потужного економічного потенціалу України радянської доби для формування національної економіки: власної фінансово-економічної політики і розвитку фінансово-економічного співробітництва з іншими країнами. Зовнішня політика. Сучасні взаємини з Російською Федерацією та міжнародним співтовариством. Формування нової культурної парадигми: наука та культура, література та мистецтво.

РОЗДІЛ ІІ. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Тема 6. Джерелознавство праісторії

Класифікація джерел: археологічні, антропологічні, етнографічні, лінгвістичні, фольклорні, письмові, дані природничих наук (фізики, хімії, геології, палеонтології, палеоботаніки, генетики, археозоології, археоастрономії тощо). Оцінка можливостей різновидів джерел щодо реконструкції різних аспектів праісторії. Особливості джерелознавства праісторії. Принципи і методи історичних реконструкцій. Основні етапи історичного дослідження: систематизація і критика джерел, комплексний аналіз і синтез, узагальнення.

Тема 7. Антропогенез

Джерела, методика досліджень та основні проблеми антропогенезу. Місце людини та її пращурів у біологічній системі класифікації (К. Ліней, Ч. Дарвін, К. Фогт, Т. Гекслі, Е. Геккель). Рушійні сили процесу антропогенезу. Викопні гомініди кінця третинного – початку четвертинного періоду: дріопітецини (Driopithecus, Proconsul, Ramapithecus), ардіпітеки (*Ardipithecus kadabba, ramidus*) та австралопітецини (*Australopithecus* afarensis, africanus, *anamensis*, *bahrelghazali*, *garhi, sediba*; *Paranthropus* boisei, robustus): історія відкриттів, географія та хронологія знахідок, фізичні характеристики, місце в еволюції. Еволюційний ряд викопних людей (*Homo*): H. rudolphensis, H. habilis, H. ergaster, H. georgicus, H. erectus, H. neanderthalensis: історія відкриттів, географія та хронологія знахідок, фізичні характеристики, місце в еволюції. Проблема походження неоантропа – людини розумної (H. sapiens). Революційний прорив у палеогенетиці. Проблема «кінця» біологічної еволюції.

Тема 8. Імперія Цінь – перша централізована держава Китаю

Розвиток товарно-грошових відносин і економічних зв'язків, процес етнічної консолідації стародавніх китайців і інші передумови об'єднання давньокитайських царств. Піднесення царства Цінь. Державотворення і проголошення імперії. Цінь Шихуанді та його адміністративно-військові реформи. Економічні та правові заходи.

Зовнішня політика Цінь Шихуанді. Боротьба з північними кочівниками сюнну. Будівництво Великої китайської стіни. Наступ на південні території.

Загострення соціально-політичних протиріч і народна війна наприкінці III ст. до Р.Х. Падіння ціньської династії.

Тема 9. Велика грецька колонізація

Причини та передумови грецької колонізації. Демографічна криза у розвитку полісів. Шляхи вирішення демографічної проблеми. Внутрішнє рішення земельного питання. Зовнішня експансія як шлях вирішення демографічної проблеми. Соціальні причини. Політична боротьба у полісах як джерело колонізації. Напрями колонізації. Міста-метрополії. Етапи грецької колонізації. Західний напрям. Східний напрям.

Факторії та міста-колонії. Структура суспільства грецьких колонії. Економічне життя колонії. Взаємовідносини між колоніями та з метрополіями.

Колонії на Іберійському півострові. Колонії на Апеннінському півострові. Сицилія. Колонії у Північній Африці. Малоазійські колонії. Чорноморські колонії. Взаємини грецьких колоністів з місцевими «варварами».

Тема 10. Середньовічне європейське місто

Основні теорії походження середньовічних міст: романська, маркова, бургова, ринкова. Передумови і причини виникнення середньовічних міст як центрів ремесла і торгівлі. Боротьба міст з сеньйорами, її соціальні основи і наслідки. Побут і громадська свідомість городян. Характер і організація господарства середньовічних міст. Цеховий лад. Становище цехових підмайстрів і учнів. Основні етапи соціальної боротьби в середньовічному місті. Еволюція цехового устрою в XIV-XV ст. Торгівля, лихварство і кредит у Західної Європі в XI-XV ст.

Тема 11. Великий розкол християнської церкви на західну та східну

Історичні передумови розколу християнської церкви. Папство і Патріаршество. Оформлення канонічних відмінностей між Західним і Східним християнством. Накопичення протиріч між Римом і Константинополем. Велика схизма 1054 р. Наслідки церковного розколу. Унії між католицькою та православною церквами.

Тема 12. Виникнення ісламу та становлення Арабського халіфату

Аравія до ісламу. Кочовики. Оази. Кризові явища в торгівлі. Релігійні передумови становлення нової релігії. Мухаммед. Зародження ісламу. Становлення арабського халіфату. Халіфат за часів перших халіфів. Халіфат Омейядів. Чинники успішного розширення халіфату: ісламізація і арабізація. Землеволодіння і землекористування. Становлення опозиції Аббасидів.

Тема 13. Англійська буржуазна революція середини XVII ст.

Вітчизняна та зарубіжна історіографія Англійської буржуазної революції.

Передумови та характер Англійської буржуазної революції. Розвиток капіталістичного устрою. Нова політична еліта та її намагання заявити про власні політичні права. Абсолютизм в Англії та його особливості. Буржуазно-дворянська опозиція. Роль пуританізму в ідеологічній підготовці до революції. Відносини монарха та парламенту. Внутрішня та зовнішня політика Карла I.

«Петиція про право». Захоплення Ірландії. Повстання у Шотландії. Народний рух у країні та його форми.

Початковий етап революції. Довгий парламент та його склад, основні напрямки діяльності. Становлення нової влади. «Велика демонстрація». Пресвітеріани у парламенті. Громадянська війна в Англії. Причини невдач парламентської армії. Роль О. Кромвеля та індепендентів у реорганізації армії. Законодавство довгого парламенту. Основні події революційного процесу. Індепенденти при владі. Перехід до протекторату. Реставрація монархії Стюартів.

Історичне значення Англійської революції. Вчення провідних мислителів: Т. Гоббс, Дж. Мільтон, Дж. Гарінгтон. Період реставрації в Англії. Державний переворот 1688 р. Бредська декларація. Партії торі та вігів. «Біль про права». Основні результати Англійської буржуазної революції.

Тема 14. Створення США. Конституція 1787 р.

Економічний та соціальний розвиток англійських колоній у Північній Америці. Первинне накопичення капіталу. Виникнення нової політичної еліти.

Передумови виникнення руху за незалежність. Початок англо-американського збройного протистояння. «Бостонське чаювання». Континентальні конгреси. Проголошення Декларації незалежності. Ставлення світової спільноти до подій у північноамериканських колоніях. Роль Дж. Вашингтона. Конституція 1787 р.

Тема 15. Болгарія у VII-XIV ст.

Утворення Першого Болгарського царства, його соціально-економічний та політичний розвиток. Прийняття християнства. Правління Сімеона. Антифеодальний рух богомилів. Внутрішня криза та послаблення Болгарії. Завоювання її Візантією. Боротьба болгарського народу проти гніту Візантії. Утворення Другого Болгарського царства. Соціально-економічний та політичний лад Болгарії XIII-XIV ст. Селянське повстання під проводом Івайли. Завоювання Болгарії турками. Болгарська культура. Діяльність Кирила (Костянтина) і Мефодія.

Тема 16. Польща у XVI-XVIII ст.

Розвиток товарно-грошових відносин в XVI- першій половині XVII ст. Фальварочна система. Погіршення становища селянства. Особливості польської реформації.

Люблінська унія. Утворення багатонаціональної Речі Посполітої. Послаблення королівської влади. "Генріхові артикули". Початок кризи Речі Посполітої. Провал експансії на Схід. Вплив боротьби українського народу на поглиблення кризи. Війни другої половини XVII – першої чверті XVIII ст.

Економічний і політичний занепад Польщі в другій половині XVII – першій половині XVIII ст. Економічне піднесення у другій половині XVIII ст. Реформи 1760-х рр. Барська і Радомська конфедерація. Перший та другий поділи

Речі Посполітої. Повстання під керівництвом Тадеуша Костюшка. Третій поділ Речі Посполітої.

Польська культура.

Тема 17. Утворення і розвиток Московської держави у XIV-XVII ст.

Об'єднавчі тенденції в Північно-Східній Русі на початку XIV ст. Великий Новгород у XIV-XV ст. Утворення Московської держави. Судебник 1497 р. Реформи 1550-1560 рр. Іван Грозний та Опричнина. Основні напрямки зовнішньої політики Росії в XVI ст. Лівонська війна. Боротьба за владу в період правління Федора Івановича. Б. Годунов. Внутрішня і зовнішня політика. Самозванство. Лжедмитрій І. Цар В. Шуйський. Земський собор 1613 р. і воцаріння Романових. Цар Михайло Федорович. Наслідки подій «смутного часу» для подальшої історії Московії. Юридичне оформлення системи кріпосного права. Соціальні протести і у другій половині XVII ст. Підсумки і задачі зовнішньої політики Московії до кінця XVII ст.

Тема 18. Слов'янські землі у складі імперії Габсбургів у XVI- XVIII ст.

Хорватія під гнітом Австрії в XVI- XVIII ст. Селянське повстання на чолі з Матієм Губецем. Військовий кордон. Заколот Зрінських. Посилення феодального гніту. Повстання граничарських військ на чолі з Петром Любоєвичем.

Становище в Сербській Воєводині. Далмація під владою Венеції. Входження у склад Австрійської імперії. Дубровницька республіка.

Соціально-економічний та політичний розвиток Словенії. Селянські виступи на початку XVI ст. Реформація та контрреформація.

Соціально-економічний та політичний розвиток чеських земель у складі Габсбурської монархії (1526-1620 рр.). Повстання 1547 р. "Община чеських братів". Антигабсбургське повстання 1618-1620 рр. Чехія під час Тридцятилітньої війни. Криза феодально-кріпосницьких і розвиток капіталістичних відносин в Чехії та Словаччині (друга половина XVII-XVIII ст.). "Урбаріальна реформа" Марії Терезії. Антифеодальна і визвольна боротьба чеського і словацького народів (друга половина XVII-XVIII ст.). Реформи Йосифа II (скасування особистої залежності селян, аграрна, адміністративна, судова, військова, шкільна, церковна).

Культура чеських, словацьких та південнослов'янських земель.

Тема 19. Російська імперія у XVIII ст.

Початок єдинодержавного правління Петра І. Реформи. Оформлення абсолютизму в першій чверті XVIII ст. Створення чиновницько-бюрократичного апарату. Церковна реформа. «Табель про ранги». Справа царевича Олексія. Участь Росії у Північній війні. Перетворення в області культури і побуту. Світський характер нової культури. Взаємодія її із західноєвропейською культурою.

Двірські перевороти. Катерина І. Верховна Таємна рада. Правління Ганни Іванівни. Розширення прав і привілеїв дворянства. Зовнішня політика. Війни з

Річчю Посполитою, Османською імперією і Швецією. Участь Росії в Семирічній війні. Правління Петра III.

Політика освіченого абсолютизм Катерини II. Законодавство перших років царювання. Жалувані грамоти дворянству і містам. Характер і спрямованість реформ Катерини II. Російсько-турецькі війни у другій половині XVIII ст. Поділи Польщі. Правління Павла I.

Тема 20. Соціально-економічний і політичний розвиток Росії у другій половині XIX ст.

Історичний портрет Олександра II. Передумови і підготовка селянської реформи 1861 р. Звільненні удільних та державних селян. Реформи 1860-70-х років: реформи місцевого самоврядування, судова реформа, реформи народної освіти, фінансові реформи, військові реформи. Значення реформ. Соціально-економічний розвиток пореформеної Росії. Суспільно-політичний рух. Народництво. Робітничий рух. Ліберально-опозиційний рух. Контрреформи Олександра III. Зовнішня політика Росії. Зближення Росії з Францією, Пруссією й Австрією. Російсько-турецька війна 1877-1878 рр. Політика Росії на Балканах у 1880-ті роки. Середня Азія у зовнішній політиці Росії.

Тема 21. Громадянська війна в Радянській державі

Історіографія проблеми, сучасні дискусії щодо термінологічних питань теми. Мемуаристика як джерело вивчення історії громадянської війни. Характеристика білого руху: соціальні, ідеологічні, політичні погляди учасників. Спроби формування єдиного центру опору більшовикам. Червона Армія, Реввоєнрада Республіки, створення фронтів, інститут комісарів. Бойові операції Червоної армії на Південному, Західному, Північному фронтах, наступ Денікіна, поразка Юденича. Війна з Врангелем та Польщею. Причини перемоги більшовиків. Причині та наслідки поразки "білого руху". Вплив громадянської війни на історичні долі народів Росії.

Тема 22. СРСР у 1930-ті роки. Інституціалізація тоталітарної системи.

Історіографія проблем індустріалізації, колективізації, культурної революції, політичної боротьби. Суперечки про сутність и цілі політичних процесів, дискусія про жертви сталінізму. Тоталітрізм – теорія и практика, порівняльна характеристика поглядів філософів, соціологів, істориків.

Колективізація – втілення, практичні кроки, теоретичне підгрунтя. Голодомор. Індустріалізація, плани перших п'ятирічок. Зростання апарату управління промисловістю та сільським господарством, методи керівництва, "командна економіка", економічні, соціальні результати індустріалізації та колективізації.

Політичні процеси та карно-репресивна система в 20-30 роки. Більшовицька теорія «посилення класової боротьби у напрямку до соціалізму». Категорії ворогів народу. Створення репресивна-карних органів: НК, ГПУ,ОГПУ, НКВС, системи ГУЛАГА, керівники та їх діяльність. Опір сталінському режиму.

Спецеїдівські процеси. «Шахтинська справа. Справа «Промпартії». Справа «Селянської визвольної спілки». Початок репресій проти «національних кадрів». Вибори генерального секретаря на сімнадцятому з'їзді ВКП(б). Постать М. Кірова. "Чистки" партії.

«Московські процеси». Ягода, Єжов, Берія, Вишинський. Співвідношення принципів "соціалістичної законності" та "революційної необхідності". Політичні процеси над лідерами комсомолу та армії. Репресії в національних республіках та автономних утвореннях.

Тема 23. Участь СРСР у Другій Світовій війні

Характеристика джерельної бази. Нові підходи до верифікації документів та матеріалів з історії Другої світової війни. Історіографія проблеми. План "Барбароса": успіх та провал бліцкригу. Битва за Москву та військові поразки СРСР влітку 1942 року. Конверсія радянської економіки та її наслідки. Сталінград і Курськ – вирішальні перемоги СРСР. Соціальний консенсус. Тил. Окуповані території. Проблема колабораціонізму. Геноцид і голокост. Партизанські та підпільні організації в тилу. Великий наступ 1944 року. Битва за Берлин. Міжнародні конференції в Тегерані, Ялті, Потсдамі. Історичне значення перемоги в Другій світовій війні.

Тема 24. Внутрішня і зовнішня політика в СРСР у 1953-1964 роках

Боротьба за «сталінську спадщину»: Берія, Маленков, Хрущов. Липневий 1953 р. Пленум ЦК. Реорганізація структур влади, кадрові зміни. Економічні та політичні дискусії. 1957 рік – спроба усунення Хрущева та її наслідки. XX з'їзд – початок керованої десталінізації. Межі культурної відлиги. Економічні реформи Маленкова (1953-1955). Програми Хрущова: реорганізація управління промисловістю, спроби реформування сільського господарства, нова соціальна політика. Кризові явища и соціальні протиріччя. Жовтневий Пленум 1964 року. Причини поразки курсу реформ. Наслідки і результати «відлиги».

СРСР та країни соціалістичного табору. СРСР у західноєвропейському міжнародному просторі. СРСР та США: від державних візитів до та Карибської кризи. Прикордонні інциденти на Далекому Сході. Пошуки нових методів керівництва міжнародним комуністичнім та робочим рухом

Освіта, наука, література та ідеологія в 1953-1964 роках. Держава та церква: еволюція відносин.

Тема 25. СРСР у 1965-1985 роках: спроби реформ, політичний консерватизм

Історіографія та джерельна база. Кадрові зміни та кадрова політика жовтневого 1964 року Пленуму. Реорганізація раднаргоспів. О. Косигін та основні напрямки реформи. СРСР та події в Чехословаччині. Кінець відлиги у внутрішній та зовнішній політиці. Демографічні зміни, урбанізація, криза організації праці. Механізми формування тіньової економіки. Основні підсумки господарчого розвитку країни.

Суспільно-політичне життя. Політичний портрет Л. І. Брежнєва. Конституція 1977 року. Соціально-політичний протест в СРСР. Зародження та розвиток руху дисидентів. Розвиток та роль "самвидаву". "Гельсінські групи". Корупція. Діяльність Ю.Андропова та К.Черненка.

Соціально-економічний розвиток СРСР на початку 1970-х – середини 1980-х років. Промислове будівництво, створення ТПК. Бригадний підряд та бюрократична машина. Продовольча програма 1982 року. Соціальна політика держави. Рівень життя населення.

СРСР та країни соціалістичного табору. Події у Чехословаччині та Польщі. Розрядка напруженості та її межі. Афганська війна.

Тема 26. Політика «перебудови» в СРСР

Історіографія питання. Демократизація суспільства – теоретичні та практичні кроки. Гласність. XIX Всесоюзна партійна конференція КПРС про реформу політичної системи. XVIII з'їзд КПРС. Економічні реформи. Приватна ініціатива. Госпрозрахункові механізми на державних підприємствах. Результати економічних перетворень: падіння рівня життя и початок страйкового руху. Зовнішня політика. Політичні перетворення. Питання про існування ведучої ролі КПРС в суспільстві. Серпневий путч 1991 року, розпад СРСР.

Тема 27. Польща 1918-1939 рр.

Відродження польської держави. Розбудова державності у Другій Речі Посполитій. Діяльність Ю.Пілсудського. Рішення Паризької мирної конференції щодо польського питання. Польсько-радянська війна. Аграрна реформа. "Чудо на Вісли". Ризька угода. Розробка та прийняття Конституції 1921 року. Економічний і політичний стан в 1921-25 рр. Травневий державний переворот 1926 р. Встановлення режиму Санації. Політичний і економічний розвиток 1926-1939 рр. Авторитарні тенденції. Конституція 1935 р. Німецька та радянська агресія проти Польщі та її окупація. Культура Польщі в міжвоєнний час.

Тема 28. Королівство словенців, хорватів і сербів. Югославія 1918 – 1941 рр.

Південнослов'янські землі наприкінці Першої Світової війни. Держава СХС (словенців, хорватів і сербів). Створення Королівства СХС (сербів, хорватів і словенців). Аграрна реформа. Вибори до установчої Скупщини і політична криза. "Обзнана". Видовданська конституція (1921 р.). Королівство СХС в 1920-ті рр. Міжетнічні протиріччя. Партійно-політична боротьба. Державний переворот 1929 р. Октаірована Конституція 1931 р. Економічний і політичний розвиток Королівства Югославія в 1930-ті рр. Зростання авторитарних тенденцій. Вбивство короля Олександра Караджорджевича. Регентська Рада. Створення Хорватської Бановіни. Події 27 березня 1941 р. Німецька агресія і окупація Югославії. Культура Югославії. Люблянських університет і Словенська Академія наук.

Тема 29. Чехословаччина у 1945-1992 рр.

Реалізація урядом Національного фронту. Кошицької програми. Політична боротьба і вибори 1946 р. Посилення промосковських кіл. Лютнева криза 1948 р. Перехід до будівництва соціалізму за радянським зразком. Конституція 1948 р. Економічний розвиток в 1950-1960-ті рр. Посилення кризових явищ. Конституція 1960 р. Спроби реформування. "Празька весна" 1968 р. Серпнева окупація військами ОВД. Протиріччя соціально-економічного і політичного становища в 1970-1980-ті рр. Дисидентський рух. "Хартія-77".

"Оксамитова" революція 1989 р. "Громадянський форум" і "Громадськість проти насилля". В. Гавел. А. Дубчек. В. Мечіяр. Трансформація ЧССР у Ч-СФР. Початок ринкових перетворень. Ваучерна приватизація. Загострення чесько-словацьких відносин. Прийняття Конституцій Словаччини і Чехії. Рішення Федеральних зборів Ч-СФР про ліквідацію держави. Чехословацька культура.

Тема 30. Югославія у 1945-1990 рр.

Комуністичні перетворення після війни. Створення Федеративної Народної Республіки Югославії. Конституція 1946 р. Боротьба КПЮ проти опозиції. Відбудова народного господарства. Криза в югославсько-радянських відносинах. Резолюція Комінформбюро. V з'їзд КПЮ. Репресії проти "комінформбюровців". Й.-Б. Тіто. Відхід ФНРЮ від радянської моделі соціалістичного будівництва. Формування системи самоврядного соціалізму. VI з□їзд КПЮ (СКЮ). М. Джилас. Конституційний закон 1953 р. Впровадження комунальної системи. Нова програма СКЮ. Конституція СФРЮ 1963 р. План будівництва соціалізму. Розвиток промисловості і сільського господарства. Конституція СФРЮ 1974 р. Початок системної кризи самоврядного соціалізму. Актуалізація міжетнічних протиріч. Події в Косово. Смерть Й. Тито. Впровадження системи колективного керівництва. Зростання економічних негараздів. Інфляційні процеси і безробіття. Уряд А. Марковича. Каталізація дезінтеграційних явищ. Перехід до політичного плюралізму. Розпад СКЮ.

РОЗДІЛ ІІІ. АРХЕОЛОГІЯ І СПЕЦІАЛЬНІ ГАЛУЗІ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Тема 31. Етапи розвитку української археології

Початок становлення археологічних знань. Археологічні з'їзди в Україні. Архівна комісія. Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка. Товариство ім. Нестора-літописця. Традиція створення археологічних та історичних музеїв. Всеукраїнська археологічна комісія. Антропологічний кабінет ім. Ф. Вовка. Інститут історії матеріальної культури. Інститут археології. Регіональні археологічні осередки і центри. Визначні українські археологи. Новобудовна археологія. Археологічні колекції та фонди. Облік археологічних пам'яток. Чинне українське законодавство про охорону та використання пам'яток археології. «Чорна» археологія.

Тема 32. Методи археологічних досліджень

Археологічна тафономія. Теорія культурного шару. Артефакти і седіменти. Структурні елементи культурного шару. Структурні елементи поселень. Сінгенетічна деформація культурного шару. Епігенетічна деформація культурного шару. Поховані культурні шари. Фаціальні археологічні комплекси. Тафономічні елементи похованих шарів і фаціальних археологічних комплексів. Этноархеологія. Планіграфія. Вертикальна стратиграфія. Ремонтаж і метод зв'язків.

Технологія. Операційні послідовності. Экспериментально-трасологичнії метод, макро- і мікроследи зносу. Металографічні дослідження в археології. Остеологія та археозоологія. Біостратиграфія. Палінологія. Ґрунтознавство. Петроархеологія. Польова археологія.

Тема 33. Кам'яна доба: загальна характеристика

Ранній палеоліт. Хронологічні межі раннього палеоліту. Природно-кліматичні умови розвитку людини раннього палеоліту. Початок знаряддевої діяльності. "Остеодонтокератічна" культура. Олдувайська (галькова) культура. Тейяк. Понтійска культура. Ашель. Ручні рубила. Роль вогню в технічному і соціальному прогресі. Розселення людини в ранньому палеоліті, конценція двох флангів. Ашельські пам'ятки Східної Європи: Королево, Міхайлівка, Хращі та ін.

Середній палеоліт. Хронологія середнього палеоліту. Класифікація Ф. Борда. Класифікація В.М. Гладиліна. Форми господарства. Озброєння. Проблема співвідношення археологічних і палеоантропологичніх даних. Неандертальські поховання. Сліди первісних культів. Логістичний, резідентний і радіальний типи мобільності та функціональна типологія.

Проблема заселення людиною території Східної Європи. Локальні варіанти. Кримська група пам'яток середнього палеоліту: Киик-Коба, Старосілля, Кабазі, Ак-Кая та ін. Молодовськи стоянки на Середньому Дністрі та проблема домобудівництва у середньому палеоліті. Пам'ятки середнього палеоліту Закарпаття та Подолії: Королево, Пронятін та ін. Середній палеоліт басейна Дніпра. Пам'ятки середнього палеоліту Донбасу - Антонівка, Білокузьминівка, Курдюмівка.

Пізній палеоліт. Хронологія і періодизація пізнього палеоліту. Типологічні групи кам'яних знарядь пізнього палеоліту. Розвиток кістяної індустрії. Граветт і мадлен Західної і Центральної Європи. Поховання людей пізнього палеоліту. Моделі господарської і культурної адаптації. Господарсько-культурний тип мисливців на мамонтів. Східний граветт України. Головні пам'ятки: Мізін, Межиріч та ін. Домобудування. Мобільне мистецтво. Епіграветт. Господарсько-культурний тип мисливців на степових копитних. Анетівський комплекс. Господарсько-культурний тип мисливців на північних оленів. Культури: свідерська, гамбургська, федермессер, лінгбі. Господарсько-культурний тип мисливців закритих ландшафтів та азільскі пам'ятки Криму. Піздньопалеолітичні пам'ятки Донбасу.: Амвросіївський комплекс мисливців на бізонів, кремнеоброблююча майстерня Вісла Балка, Ями, Федорівка та ін.

Мезоліт. Хронологія та періодизація мезоліту. Стратегії життєзабезпечення. Поширення індивідуального полювання. Археологічні критерії мезоліту. Масове поширення технології віджимної пластини. Поширення лука і стріл. Геометричні мікроліти. Макроліти. Мезолітичне житло. Матеріальні свідчення рибальства. Мезолітичні культури України: горнокримська, кукрекська, ігреньска, денецька, осокорівсько-рогалікська, оселівська, постсвідерська, пісочно-рівська та ін. Мезолітичні пам'ятки долини Сіверського Дінця.

Неоліт. Неолітична революція. Доместикація. Форми відтворюючої економіки. Археологічні ознаки неоліту як епохи: кераміка, ткацтво, деревообробка, нові технології обробки каменю. Південна смуга культур із відтворюючою економікою. Домобудівництво. Лісові неолітичні культури мисливців закритих ландшафтів. Розвиток обміну і культурної трансформації. Видобуток кременя шахтним і кар'єрним засобами. Неолітичні культури Східної Європи й України (буго-дністровська, лінійно-стрічкова, дніпро-донецька, сурско-дніпровська, ямочно-гребенцева, азово-причерноморська культури та ін.). Поховальна обрядовість. Шляхи неолітизації України.

Маріупольський могильник. Стоянки басейна Сіверського Дінця. Кремнеобробчі майстерні й неолітичні горні розробки Донеччини: кар'єри біля с. Красне на Кривому Торці та штольні біля с. Широке на р. Кринці.

Тема 34. Доба палеометалу: загальна характеристика

Основи металургії міді та бронзи. Металургійні центри і майстерні. Типологія мідних і бронзових виробів. Курганне будівництво. Семантика курганів. Методика розкопок курганів. Мегалітичні споруди: менгіри, дольмени, кромлехи. Розквіт кремнеобробки. Методи шліфування і свердління. Виробництво кістяних виробів. Винахід колеса і типи колісного транспорту. Ярмо. Масовий перехід до відтворюючої економіки. Формування сучасного складу череди. Виділення ремесел. Конярство та проблема вершництва. Розвиток керамічного виробництва, поява гончарних горнів. Обмін в енеоліті та бронзовому віці.

Трипільська культура: походження, історія вивчення, розвиток, хронологія. Трипільське домобудівництво. Антропоморфна та зооморфна пластика. Поліхромна і монохромна кераміка. Економічна база трипілля. Антропологічній склад. Ранні трипільськи пам'ятки: Лука Врублевецька, Бернашівка. Металообробка. Пам'ятки середнього етапу: Майданецьке, Коломіївщина II. Проблема протоміст. Історичні долі трипільської культури.

Група пам'яток типу Гумельниця. Середньостогівська культура: походження, історія вивчення, хронологія. Головні пам'ятки: поселення, поховання та "скарби". Поселення: Дереївка, Олександрівка. Господарство середньостогівських племен. Проблема використання коня для верхової їзди. Пам'ятки новоданилівського (скелянського) типу. Типи новоданилівських крем'яних виробів. Міхайлівське поселення та пам'ятки міхайлівського типу. Хронологія та співвідношення до сусідніх культур. Енеолітичні пам'ятки Закарпаття.

Культури доби бронзи України. Давньоямна історико-культурна спільність. Кемі-обінська культура Криму. Культура кулястих амфор. Катакомбна історико-культурна спільність. Бабінська культура. Зрубна історико-культурна спільність. Тшинетсько-комарівська культура. Чорноліська культура.

Тема 35. Ранній залізний вік: загальна характеристика

Основи металургії заліза. Ранній залізний вік і кіммерійська проблема. Кіммерійські кургани. Чорногоровські та новочеркаські старожитності. Пізній фракійський гальштат. Голіградська група пам'яток. Сахарнянсько-Солонченська група пам'яток. Кізіл-Кобінська культура Криму. Античні письмові джерела та Геродот про Скіфію. Культи та релігія скіфів. Походження скіфів: прийшла та автохтонна концепції. Старші скіфські кургани. Концепція Південнокавказського плацдарму.

Хронологія та періодизація. Скіфський звіриний стиль. Озброєння скіфів. Кінська збруя. Кераміка. Одяг. Прикраси. Поховальна обрядовість. Елітні скіфські кургани степової частини України: Чортомлик, Солоха, Огуз, Мелітопольський курган, Товста Могила, Гайманова Могила.

Лісостепова Скіфія. Територіальні групи. Реконструкція господарства. Поселення та курганні некрополі. Неаполь скіфський.

Сарматська експансія. Ареал поширення, хронологія та періодізація. Сарматські кургани. Матеріальна культура. Катафрактарії. Сарматський внесок в античну культуру.

Археологічні старожитності доби Великого переселення народів. Алани. Готи. Поселення і могильники черняхівської культури. Зарубинецька культура. Пшеворська культура. Етнічна інтерпретація пшеворської і черняхівської культур. Проникнення гунів у Європу: письмові джерела та археологічні реалії. Авари.

Пам'ятки пізнього скіфо-таврського населення Криму. Готи і гуни в Криму. Пам'ятки Донеччини доби Великого переселення народів: Моспінський комплекс, Стариця, Видилиха.

Тема 36. Досягнення давньоруської археології

Концепції етногенезу східних слов'ян. Ранні слов'яни. Київська, празька, колчінська і пеньковська культури. Культура карпатських курганів. Поселення. Господарство. Матеріальна культура. Кургани і поля поховальних урн. Пам'ятки типу Лука-Райковецька та Роменсько-Борщівська культура. Волинцівська культура. Поселення. Господарство. Матеріальна культура. Карта розселення східних слов'ян у VII-IX ст.

Археологічна ідентифікація слов'янських племен. Поселення і городища. Княжа вотчина. Сільське і вотчинне ремесло. Сільське господарство за пам'ятками археології. Уніфікація поховальної обрядовості. Організація військової справи. Ковальське виробництво. Виробництво зброї. Керамічні центри. Виробництво скла. Деревообробка. Ювелірне ремесло.

Давньоруські міста як центри ремесла й торгівлі. Чернігів. Плеснеськ. Любич. Львів. Галич. Переяславль. Новгород-Сіверськ. Путивль. Білгород. Топографія міст, їхні фортифікаційні споруди. Економіко-соціальні особливості. Внутрішня та зовнішня торгівля по пам'ятках археології. Грошова система. Староруські замки. Церкви і монастирі Києва, Чернігова.

Історичні долі середньовічного Києва. Археологічні пам'ятки Києва XIV-XVI ст.

Тема 37. Комплексна характеристика джерел з історії середньовічної Європи

Джерела Раннього середньовіччя. Історії варварських держав і Каролінгської імперії. Аналістична традиція. Біографічна література. Агіографічна література. Публіцистика. Художня література. Законодавчі джерела. Діловодні, актові джерела. Особливості джерел з історії Англії та Візантії.

Джерела з історії зрілого Середньовіччя країн Європи (XI-XV ст.). Історичні твори. Законодавчі, актові та діловодні джерела, їх групи, місце в корпусі історичних джерел часів зрілого середньовіччя. Наукові, публіцистичні, художні твори. Джерела особистого походження.

Джерела з історії пізнього Середньовіччя країн Європи (XVI – I пол. XVII ст.) Документальні джерела. Історичні твори. Джерела особистого походження: групи, особливості як історичного джерела, прийоми критики. Наукові твори. Публіцистичні джерела. Періодична преса.

Тема 38. Джерела з історії середньовічної України

Літописні джерела. Поняття про літопис і літописання. Методика дослідження літописів. Початкове літописання на Русі. «Повість временних літ». Київський і Галицько-Волинський літописи. Українське та білоруське літописання XV-XVII ст. Польські хроніки XII-XVI ст. Історичні твори другої половини XVII ст.

Законодавчі акти. «Руська правда». Законодавчі акти Литовсько-Польської доби.

*Актові та діловодні джерела. А*ктові джерела Давньоруської доби. Публічно-правові та приватноправові акти Литовсько-Польського періоду, їх різновиди, формуляр. Діловодні документи. Литовська і Польська (Коронна) метрики. Руська (Волинська) метрика.

Літературні та публіцистичні джерела. Літературно-публіцистичні джерела з історії України XI-XV ст. Агіографічні твори. Літературно-публіцистичні та полемічні твори XV – I пол. XVII ст.

Іноземні джерела. Види іноземних джерел, їх особливості, прийоми критики. Повідомлення візантійських і західноєвропейських авторів про Київську Русь. Історико-географічні твори арабських авторів.

Мемуарні та історичні твори іноземних авторів XI – XVII ст. Мандрівні записки Й. Барбаро, Кантарині, Герберштейна, М.Литвина та ін. «Опис України» Г.Л. де Боплана.

Тема 39. Комплексна характеристика джерел з нової та новітньої історії країн Європи та Америки

Загальна характеристика.

Законодавчі джерела. Значення, особливості розвитку, різновиди.

Діловодні документи. Групи і різновиди діловодної документації. Спеціальне діловодство: судово-слідчі матеріали, дипломатична документація. *Актові джерела.* Місце актових матеріалів серед інших історичних джерел. Різновиди актів, їх інформаційні можливості.

Статистичні джерела. Значення статистичних даних у дослідницькій роботі історика. Організація статистичної служби в різних країнах. Особливості організації статистичних обстежень. Різновиди статистичних джерел.

Документи політичних партій і масових організацій. Проблема визначення цього виду писемних джерел та його складу в історичній літературі. Особливості формування та збереженості документів політичних партій. Їх інформаційні можливості. Розвиток документального комплексу політичних організацій XIX-XXI ст. Формуванні окремих різновидів документів.

Періодична преса. Етапи розвитку періодичної преси Європи та Америки. Особливості періодичної преси як джерела, її класифікація за різними ознаками, інформаційні можливості.

Публіцистичні джерела. Місце публіцистики в комплексі джерел до історії нових часів. Групи публіцистичних джерел. Памфлетна публіцистика, її особливості як джерела. *Листівки, прокламації, політичні афіші.*

Джерела особистого походження. Групи джерел особистого походження, їх місце в серед інших джерел означеного періоду. Огляд мемуарних джерел до історії країн Європи та Америки. Епістолярні матеріали.

Тема 40. Джерела з нової історії України

Загальна характеристика.

Законодавчі акти Гетьманщини. Пам'ятники українського права XVIII ст. Польське, російське та австрійське (австро-угорське) законодавство.

Діловодні та актові джерела Гетьманщини. Польське, російське та австрійське діловодство. Актові джерела.

Статистичні джерела. Описова статистика. Статистичні джерела II пол. XIX – поч. XX ст. – демографічна, економічна статистика для українських земель в складі Росії та Австро-Угорщини.

Документи організацій та політичних партій. Комплекс документів Кирило-Мефодіївського товариства. Документи українських партій. Документи РСДРП(б). Склад, особливості формування, ступінь збереженості.

Періодична преса. Зарубіжні періодичні видання XVIII ст. про Україну. Періодичні видання на території підросійської України. Періодична преса західноукраїнських земель.

Публіцистичні джерела. Публіцистичні твори українців на службі Російської держави - Д.Ростовського, С.Яворського, Ф.Прокоповича та ін. Публіцистичні твори членів російських товариств, які діяли на території

України. Публіцистика XIX - поч. XX ст. в західноукраїнських і підросійських землях.

Джерела особового походження. Щоденники та листування козацької старшини XVIII ст. Мемуари, щоденники, листування некрологи XIX – поч. XX ст. – М.Максимовича, Т.Шевченка, М.Костомарова, П.Саксаганського та ін. Соціальний склад авторів, загальні риси, тематичне розмаїття.

Тема 41. Джерела з новітньої історії України

Проблеми джерелознавства новітньої історії України. Особливості формування корпусу джерел. Типологічні зміни в корпусі джерел. Труднощі у вивченні джерел означеного періоду. Нові носії писемних джерел, проблема їх накопичення, зберігання, використання. Зміни у складі та змісті окремих видів джерел.

Законодавчі джерела. Законодавчі джерела до історії України 1917-1920 рр. Законодавчі акти польських, румунських, чехословацьких органів влади для українських земель в їх складі. Законодавство радянської України його особливості, етапи розвитку. Законодавство Незалежної України.

Документи політичних партій і громадських об'єднань та організацій. Документи українських партій 1917 – поч. 20-х р. Документи політичних партій і громадських організацій на західноукраїнських землях у 1920-1939 рр. Комплекс документів КПРС, його особливості, місце серед інших видів джерел з історії УРСР. Документи політичних партій України часів незалежності.

Діловодна документація. Діловодна документація українських урядів 1917-1920 рр. Діловодні джерела з історії західноукраїнських земель у 1920-1939 рр. Особливості та основні закономірності розвитку діловодної документації радянських держави. Основні принципи організації радянського діловодства, його характерні риси. Типологія та класифікація діловодної документації. Зміни в комплексі діловодства в період незалежності.

Актові джерела. Особливості та склад актів часів УРСР. Збільшення обсягу актових джерел у другій половині 80-х р. XX ст.

Статистичні джерела. Статистичні джерела для українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини в 1920-1939 рр. Особливості радянської статистики, проблеми її достовірності. Статистичні джерела до історії УРСР. Статистика часів незалежності.

Матеріали планування народного господарства. Особливості цього виду джерел. Процес створення матеріалів планування. Еволюція системи планування в СРСР, змісту та формулярів народногосподарських планів.

Періодична преса. Періодичні видання часів Української національної революції 1917-1920 рр. періодична преса Західної України. Фактори радянської періодичної преси. Основні форми та види періодичних видань за різними ознаками. Склад і групування матеріалів, що друкувалися в періодичних виданнях. Жанри публікацій. Альтернативна преса часів «перебудови». Преса часів незалежності. Періодична преса української діаспори.

Публіцистичні джерела. Українська публіцистика часів Національної революції. Особливості публіцистики радянських часів, її жанри, еволюція в

різні періоди. Офіційна та дисидентська публіцистика України. Публіцистичні твори емігрантів. Публіцистика часів Незалежної України.

Джерела особового походження. Мемуари, щоденники, листи, автобіографії як джерело з історії західноукраїнських земель у 1920-1939 рр. Особливості еволюції окремих груп джерел особистого походження за радянських часів, ступінь їх збереженості. Характерні риси радянської мемуаристики. Групування мемуарів радянського періоду, їх жанри. Щоденники. Листування, його місце серед інших груп джерел. Тематико-хронологічна класифікація. Джерела особового походження часів незалежності.

Тема 42. Позитивізм – філософська основа історичних досліджень у другій половині XIX – на початку XX ст.

Позитивізм як історіософський напрямок. О.Конт, Г.Спенсер. Філософи-позитивісти про основні "природні" закони розвитку історії та суспільства. Ідея закономірного розвитку історичного процесу. Ідея взаємовпливу матеріальних і духовних чинників у розвитку суспільства. Завдання історичної науки. Поняття історичного факту в позитивістській історіографії. Розвиток критики джерел. Фактографізм у працях істориків-позитивістів. Економічна інтерпретація історії. Статистичний метод і його роль у вивченні історії.

Криза позитивістської історіографії наприкінці XIX - початку XX ст.. Становлення нових соціально-політичних наук: соціології, історичної демографії, історичної психології, історичної антропології, історичної географії. Соціологізація історії. Розвиток історико-порівняльного методу. Критика фактографізму ранньої позитивістської історіографії і моністичного розуміння історії.

Тема 43. Основні положення концепції історії України М. Грушевського

Життя й творчість М.Грушевського. Історіософія М.Грушевського. М.Грушевський – організатор історичної науки в Україні.

Стаття М.Грушевського "Звичайна схема "руської" історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства". "Історія України-Руси" – досягнення української історичної науки. Концепція історії України. М.Грушевський – автор популярних книг з історії України ("Очерк истории украинского народа", "Ілюстрована історія України", "Історія України, приладжена). Концепція історії українського народу М.Грушевського та її значення для подальшого розвитку історичної науки.

Тема 44. Українська історична наука на переломі (кінець 20-х – початок 30-х рр. XX ст.)

Вплив Української національної революції на розвиток історичної науки. Дослідження історії в УАН-ВУАН. Нищення української історичної науки радянською владою. Курс на "радянизацію" ВУАН. Репресії проти членів академії. Розгром школи М.Грушевського.

Початок формування радянської історичної науки. Становлення марксистської історіографії в СРСР. Розгортання критики немарксистських течій

в історичній науці. Перегляд проблематики історичних досліджень. Спроби методологічної переорієнтації істориків. Д.Багалій. Репресії проти українських істориків. М.І.Яворський.

М.Слабченко – організатор історичної науки в Одесі. Дослідження з соціально-економічної історії Гетьманщини й Запоріжжя XVII-XVIII ст. Доля історика. Й.Гермайзе. Спроби марксистського переосмислення історії України. Історіографічні праці. Вивчення історії революційного руху в Україні. Внесок у розвиток історичної науки в Україні 1920-х років.

Тема 45. Інтелектуальний злам в історичній науці на межі XIX-XX ст.

Критика позитивізму в історії (В.Дільтей). Утвердження ідеї суб'єктивного сприйняття минулого. Критика позитивістських уявлень про історичний факт, ідеї єдності історичного процесу. Історико-соціологічна концепція М.Вебера. Історико-теоретичні концепції Б.Кроче. Роль уявлення у пізнанні минулого. Історія як процес самопізнання. Обмеженість можливостей пізнання історії. «Ідея історії» Р.Колінгвуда.

Теорії циклічного розвитку світової історії. Історичні погляди О.Шпенглера. Історія як послідовна зміна локальних культур. Теорія цивілізацій А.Тойнбі. Проблема цивілізацій у творі "Дослідження історії".

Школа "Анналів". Криза історичної науки у зв'язку з досягненнями природознавчих наук. Виникнення історичної школи "Анналів". Історико-теоретична спадщина Л.Февра та М.Блока. Критика позитивізму, неокантианської методології та теорії циклічного розвитку історії. Л.Февр і М.Блок про необхідність створення цілісної історії людини й суспільства. Історія як наука про людину в історичному часі. Поняття "історичний час". Діалектика загального й особливого в теорії "глобальної історії". Історики школи "Анналів" про взаємозв'язок історії з іншими науками про людину і суспільство – соціологією, антропологією, психологією, демографією, географією та іншими. Л.Февр і М.Блок про зв'язок минулого і сучасності. Можливість об'єктивного вивчення історії. Новий підхід до вивчення джерел. Розширення джерельної бази історичної науки.

Тема 46. Вивчення історії України в УРСР та в діаспорі

Становище історичної науки в УРСР. Посилення боротьби з "буржуазною" історіографією у повоєнні роки. Засудження діяльності Інституту історії України постановою ЦК КП/б/У "Про роботу Інституту історії України" (1947 р.). Фальсифікація історії України у зв'язку з постановою ЦК КПРС "Про 300-річчя возз'єднання Україний з Росією".

І.Крип'якевич та львівський осередок українознавства. Монографія "Богдан Хмельницький". Концепція історії України в монографії "Історія України".

Негативні явища у висвітленні історії України: тенденційність, лакування історичної дійсності, вибірковість, фальсифікація, мілітарність. Абсолютизація класової боротьби. Вульгаризація марксизму. Посилення впливу офіційної ідеології на історичну науку в 70-80-х роках XX ст.

Провідні напрямки історичних досліджень. Розгортання спеціальних досліджень: історія робітників, історія селянства, історія промисловості тощо. Вивчення проблем історії Київської Русі (П.Толочко), вивчення історії запорізького козацтва (В.Голобуцький). Посилення уваги до минулого у зв'язку з відзначенням 300-річчя Переяславської угоди. Перекручення Переяславського акту. Спроби перегляду догматичних схем історії України та переслідування істориків-новаторів (М.Брайчевський, О.Апанович). Вдосконалення методики наукових досліджень. Київська (Ф.П.Шевченко, Ф.Лось, М.Гуржій), харківська (М.Ковалевський, С.Королівський, І.К. Рибалка) і львівська (Л.Похилевич, Я.Кісь, В.Інкін) школи істориків.

"Перебудова" в історичній науці. Вивчення "білих плям" історії. Початок перегляду радянської концепції історії України.

Вивчення історії України в діаспорі. Формування української наукової еміграції в міжвоєнний період. Утворення мережі еміграційних наукових установ: Український вільний університет, Музей визвольної боротьби України, Українське історично-філологічне товариство.

Державницька школа в українській історіографії. *В.Липинський* – засновник державницького напрямку в історичній науці. Дослідження історії Визвольної війни українського народу. "Україна на переломі. 1657-1659".

Українська наукова діаспора в повоєнний період. Центри вивчення історії України за її межами: Інститут Українських студій в Альберті (Канада), Українознавчий інститут при Гарвардському університеті, Українська вільна академія наук. "Український історик". Українське історичне товариство.

Проблеми історії України в працях Н.Полонської-Василенко, О.Оглоблина, О.Пріцака, О.Субтельного, Л.Винара, І.Борщака.

Загальні досягнення й недоліки історичних досліджень української діаспори.

Тема 47. Постмодерністський виклик історичній науці (70-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.)

Криза традиційного історизму. Методологічні дискусії 60-80-х років у західноєвропейській та американській історіографії. Вплив теорій стадій економічного росту та індустріального суспільства на історико-соціологічні концепції "нової історичної науки". Запровадження соціологічних, політологічних, економічних концепцій і методів в історичні дослідження.

"Нова соціальна історія", "нова економічна історія", "нова політична історія". Нові методи вивчення джерел. Поширення кількісних методів в історичній науці. Повернення до наративу в історичних дослідженнях.

Науково-технічна революція та її вплив на методологію історичної науки. Марксистська історико-соціологічна модель теорія модернізації. "Нова історична наука". Ідея глобальної історії в працях істориків школи "Анналів". Ф.Бродель – новий лідер школи "Анналів".

Вплив постмодернізму на розширення «поля діяльності історика». Історична антропологія. Мікроісторія. «Лінгвістичной поворот» в історичній науці.

Тема 48. Національний архівний фонд України

Поняття про архівну систему. Групи архівних систем. Архівна система України. Поняття про систему архівних установ і архівну мережу. Система архівних установ сучасної України.

Поняття про Національний архівний фонд (НАФ). Виникнення та еволюція поняття Державний архівний фонд. Визначення Національного архівного фонду та його статусу в нормативних документах.

Поняття про документ НАФ. Склад Національного архівного фонду, його структура. Класифікація документів НАФ. Архівна українїка.

Поняття про організацію документів НАФ, її рівні та принципи. Критерії розподілення документів. Організація документів НАФ на рівні системи архівних установ. Організація документів на рівні архіву. Поняття про фондування архівних документів. Визначення архівного фонду. Різновиди та категорії фондів. Нефондова організація архівних документів.

Організація документів на рівні фонду. Систематизація документів нефондового зберігання. Організація документів на рівні справи.

Формування НАФ: зміст, мета, джерела.

Експертиза цінності документів, її мета і завдання, принципи, критерії. Переліки документів. Організація роботи з експертизи цінності.

Поняття про комплектування державного архіву. Джерела та організація комплектування. Методичне керівництво та контроль державних архівів за роботою архівних підрозділів установ-джерел комплектування НАФ.

Поняття про облік документів НАФ, його основні принципи. Система облікових документів в державних архівах. Централізований облік документів НАФ. Перевірка наявності й стану справ у державних архівах.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ВСТУПНОГО ІСПИТУ

1. Київська Русь: питання про походження давньоруської держави, піднесення і феодальна роздробленість.
2. Утворення та історичне значення Галицько-Волинської держави.
3. Українські землі під Литвою і Польщею в середині XIV-XVI ст.
4. Формування українського козацтва. Запорізька Січ. «Історія запорозьких козаків». Д.І. Яворницького.
5. Основні події Української національної революції (Визвольної війни) середини XVII ст.
6. Вплив Української національно-визвольної революції середини XVII ст. на формування національної свідомості і культури українців.
7. Правління гетьмана І. Мазепи. Ліквідація української автономії у XVIII ст.
8. Українські землі у складі двох імперій наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.
9. Україна в період капіталістичних трансформацій у царській Росії (II половина XIX ст. – початок XX ст.). Скасування кріпацтва. Від промислового перевороту до монополістичного капіталу.
10. Українська національно-демократична революція 1917-1921 рр. та її наслідки. Що характеризує лідерів національних змагань?
11. Входження радянської України до СРСР і розвиток в умовах тоталітаризму в міжвоєнну добу.
12. Радянізація української науки і культури. Український «Ренесанс» 20-початку30-х рр. XX ст.
13. Україна в Другій світовій війні.
14. Відбудова народного господарства і суспільно-політичне життя в Україні в повоєнні роки. Наступ сталінщини.
15. Україна в умовах хрущовської «відлиги» в СРСР: початок десталінізації і спроб соціально-економічних реформ.
16. Україна в період наростання кризових явищ у суспільно-економічному і політичному житті СРСР.
17. Україна в умовах спроби економічного прискорення і політичної перебудови в СРСР.
18. Політизація радянського суспільства на зламі 1980-х – початку 1990-х рр. Проголошення незалежності України і її розвиток в умовах СНД.
19. Здобутки і втрати України за роки незалежності та її міжнародне становище.
20. Розвиток української історичної науки на сучасному етапі.
21. Потенціал різних видів джерел у праісторичних дослідженнях.
22. Сучасні наукові уявлення з проблеми антропогенези.
23. Становлення перших цивілізацій: основні закономірності та регіональні особливості.
24. Імперія Цин – перша централізована держава в Китаї.
25. Велика грецька колонізація: причини, масштаби, сутність, наслідки.
26. Боротьба між патриціатом і плебсом у Римській імперії: етапи, події, наслідки.

27. Теорії виникнення середньовічних європейських міст.
28. Розкол християнської церкви на західну та східну.
29. Становлення станово-представницьких монархій та перші європейські парламенти.
30. Виникнення ісламу.
31. Імперія Великих Моголів.
32. Англійська буржуазна революція.
33. Створення США. Конституція 1787 р.
34. Варіанти колонізації Американського, Афро-Азійського і Океанійського регіонів.
35. Деколонізація Африки: основні події, тенденції та наслідки.
36. Азійські «тигри»: витоки, тенденції розвитку, секрети успіхів.
37. Причини й передумови Першої світової війни.
38. Причини й передумови Другої світової війни.
39. НАТО і ОВД: історія протистояння.
40. Історія Європейського Союзу.
41. Болгарія у VII-XIV ст.
42. Польща у XVI-XVIII ст.
43. Утворення і розвиток Московської держави у XIV-XVII ст.
44. Слов'янські землі у складі імперії Габсбургів у XVI- XVIII ст.
45. Російська імперія у XVIII ст.
46. Соціально-економічний і політичний розвиток Росії у другій половині XIX ст.
47. Громадянська війна в Радянській державі.
48. СРСР у 1930-ті роки. Інституціалізація тоталітарної системи.
49. Участь СРСР у Другій Світовій війні.
50. Внутрішня і зовнішня політика в СРСР у 1953-1964 роках.
51. СРСР у 1965-1985 роках: спроби реформ, політичний консерватизм.
52. Політика «перебудови» в СРСР.
53. Польща у 1918-1939 рр.
54. Королівство словенців, хорватів і сербів. Югославія 1918 – 1941 рр.
55. Чехословаччина у 1945-1992 рр.
56. Югославія у 1945-1990 рр.
57. Класифікація історичних джерел.
58. Комплексна характеристика джерел з історії середньовічної Європи.
59. Комплексна характеристика джерел з нової та новітньої історії країн Європи та Америки.
60. Джерела з історії середньовічної України.
61. Джерела з нової історії України.
62. Джерела з новітньої історії України.
63. Етапи розвитку української археології.
64. Методи археологічних досліджень.
65. Кам'яна доба: загальна характеристика.
66. Доба палеометалу: загальна характеристика.
67. Ранній залізний вік: загальна характеристика.

68. Досягнення давньоруської археології.
69. Позитивізм – філософська основа історичних досліджень у другій половині XIX – на початку XX ст.
70. Основні положення концепції історії України М. Грушевського.
71. Українська історична наука на зламі (1918 – початок 1930-х рр.).
72. Інтелектуальний злам в історичній науці на межі XIX-XX ст.
73. Вивчення історії України в УРСР та в діаспорі.
74. Модернізм та постмодернізм в історичній науці.
75. Національний архівний фонд України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апанович О.М. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі / О.М. Апанович. – К., 1993.
2. Археологія України: Курс лекцій: Навч. посібник / Під ред. Л.Л. Залізняка. – К.: Либідь, 2005. – 504 с.
3. Архівознавство: Підручник / За заг. ред. Я.С.Калакури та І.Б.Матяш. – К., 2002.
4. Баран В.К. Україна після Сталіна: нарис історії 1953-1985 рр. / В.К. Баран. – Л., 1992.
5. Бойко О.Д. Історія України / О.Д. Бойко. - К.: Академія, 2002.
6. Бут О.М. «Економічна контрреволюція» в Україні в 20-30-ті роки XX ст.: від нових джерел до нового осмислення. Монографія / О.М. Бут, П.В. Добров. – Д., 2002.
7. Васильев Л.С. История Востока: В 2 т.: Учебник. – М.: Высш. шк., 2001.
8. Вишняцкий Л.Б. Введение в преисторию. Проблемы антропогенеза и становления культуры: Курс лекций. – Кишинев, 2000. – 312 с.
9. Всесвітня історія. Країни Центральної та Південно-Східної Європи в 1943-1993 рр. – К., 1993.
10. Головченко В.І., Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга половина XX ст.): навч. посіб. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
11. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.: Навч. посібн. / Я.Й. Грицак. – К., 2006.
12. Грушевський М.С. Історія України в ілюстраціях / М.С. Грушевський. – Д., 2009.
13. Гуржій О., Чухліб Т. Гетьманська Україна. Україна крізь віки. – Т. 8 / О. Гуржій, Т. Чухліб.– К.: Альтернативи, 1999.
14. Давня історія Україні. Під ред. акад. П.П. Толочко Т. 1. К., 1994.
15. Давня історія Україні. Під ред. акад. П.П. Толочко Т. 2. К., 1995.
16. Довідник з історії України: в трьох томах. – Т. 1 (А-Й). – К. Генеза. 1993.
17. Довідник з історії України: в трьох томах. – Т. 2 (К-П). – К. Генеза, 1995.
18. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. – Львів, 1999.
19. Зашкільняк Л. Сучасна зарубіжна історіографія. – Львів, 2007.
20. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів, 2012.
21. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. Навч. посіб. – К.: Либідь, 2001.
22. Історичне джерелознавство / Під ред. Я.С.Калакури. – К., 2004.
23. История древнего Востока. Ч. 1: Месопотамия. – М.: Наука, 1983. – 536 с.
24. История древнего Востока. Ч. 2: Передняя Азия и Египет. – М.: Наука, 1988. – 632 с.
25. История России с древнейших времен до 1861 г. – М.: Высшая школа, 1998.
26. История России. С древнейших времен до конца XX века .В 3-х томах/ Под ред. А.Н. Сахарова, В.П. Дмитренко и др. Т. 3. История России XX век, М., 1996.

27. Калакура Я.С. Українська історіографія: Курс лекцій. – К., 2004.
28. Калініченко В.В., Рибалка І.К. Історія України. Ч. ІІІ: 1917–2003 / В.В. Калініченко, І.К. Рибалка. –Харків, 2004.
29. Кобрин В.Б., Леонтьева Г.А., Шорин П.А. Вспомогательные исторические дисциплины. – М., 1984.
30. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. - К.: Інститут історії України НАН України, 2013.
31. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / В. Косик. - Париж-Нью-Йорк-Львів: Наукове товариство им. Т.Шевченка у Львові, 1993.
32. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. Україна крізь віки / М.Ф. Котляр. - Т.5. - К.: Альтернативи, 1998.
33. Крижнівський О.П. Історія стародавнього Сходу: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 590 с.
34. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.). Україна крізь віки / С.В. Кульчицький.-Т.5.-К.:Альтернативи, 1999.
35. Лихолобова З.Г. Тоталітарний режим в Україні: Навч. посібн. / З.Г. Лихолобова. – Д., 1998.
36. Макарчук С.А. Джерелознавство історії України. – Львів, 2008.
37. Полонська-Василенко Н. Історія України: у двох томах / Н. Полонська-Василенко. – К.: Либідь, 1992.
38. Реєнт О. Українська революція / О. Реєнт. – К., 1996.
39. Рибалка І.К. Історія України. Ч. І.-ІІ. – Х., 2001.
40. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. – К.: Либідь, 2002.
41. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки: пост середньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): навч. посіб. – К.: Либідь, 2007. – 560 с.
42. Рубльов О., Реєнт О. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. Україна крізь віки / О. Рубльов, О. Реєнт. - Т. 10. – К.: Альтернативи, 1999.
43. Сегеда С. Антропологія. – К.: Либідь, 2001. – 335 с.
44. Спеціальні історичні дисципліни: довідник : навч. посіб. для вузів / [І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. – К., 2008.
45. Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. – К.: Либідь, 1999. – 239 с.
46. Толочко П.П., Толочко О.П. Київська Русь. Україна крізь віки / П.П. Толочко, О.П. Толочко. - Т.4.- К.: Альтернативи, 1998.
47. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. –К., 2005.
48. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. – В 3-х кн. – К., 1996.
49. Яремчук В. Минуле України в історичній науці УРСР після сталінської доби. – Острог: Вид-во національного університету "Острозька академія", 2009.
50. Яровий В.П. Новітня історія центральноєвропейських та балканських країн. XX століття. – К., 2005.